

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Вучэбна-метадычнае аб'яднанне
па адукацыі ў галіне культуры і мастацтваў

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Першы намеснік Міністра адукацыі
Рэспублікі Беларусь

_____ І. А. Старавойтава

«___» _____ 2019 г.

Рэгістрацыйны № ТД-___/тып.

ТЭОРЫЯ І ГІСТОРЫЯ КУЛЬТУРЫ

*Тыпавая вучэбная праграма
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
1-21 04 01 Культуралогія (па напрамках),
напрамку спецыяльнасці 1-21 04 01-02 Культуралогія (прыкладная)*

УЗГОДНЕНА

Начальнік аддзела ўстаноў
адукацыі Міністэрства культуры
Рэспублікі Беларусь

_____ А. Г. Каваленя

«___» _____ 2019 г.

Старшыня вучэбна-метадычнага
аб'яднання па адукацыі
ў галіне культуры і мастацтваў

_____ А. А. Корбут

«___» _____ 2019 г.

УЗГОДНЕНА

Начальнік галоўнага ўпраўлення
прафесійнай адукацыі
Міністэрства адукацыі

Рэспублікі Беларусь

_____ С. А. Каспяровіч

«___» _____ 2019 г.

Прарэктар па навукова-метадычнай
рабоце дзяржаўнай установы
адукацыі «Рэспубліканскі інстытут
вышэйшай школы»

_____ І. У. Цітовіч

Эксперт-нормакантралёр

_____ 2019 г.

Мінск
2019

СКЛАДАЛЬНІКІ:

А. І. Смолік, загадчык кафедры культуралогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», доктар культуралогіі, прафесар;

А. А. Крыштаносава, дацэнт кафедры культуралогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі, дацэнт;

Т. Ф. Сухоцкая, дацэнт кафедры культуралогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі, дацэнт;

Л. К. Кухто, прафесар кафедры культуралогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі, дацэнт;

В. М. Сакалова, дацэнт кафедры культуралогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

кафедра гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі дзяржаўнай установы адукацыі «Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы»;

С. У. Данскіх, загадчык кафедры турызму і культурнай спадчыны ўстановы адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Я. Купалы», кандыдат культуралогіі, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай культуралогіі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 5 ад 29.10.2018);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 3 ад 20.02.2019);

навукова-метадычным саветам па культуралогіі і сацыяльна-культурнай дзейнасці (пратакол № 2 ад 09.04.2019)

Адказны за рэдакцыю: В. Б. Кудласевіч

Адказны за выпуск: А. І. Смолік

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Культура з'яўляецца духоўным кампанентам дзейнасці чалавека, які забяспечвае розныя сферы жыццядзейнасці грамадства. У культуры знаходзіць праяўленне дыферэнцыраванасць і сістэмнасць грамадскага жыцця, якія падтрымліваюць адзінства грамадства, пераемнасць і яго развіццё. У сувязі з гэтым асаблівае значэнне набывае сістэматычнае і планамернае вывучэнне студэнтамі ўстаноў вышэйшай адукацыі «Тэорыі і гісторыі культуры» – адной з базавых вучэбных дысцыплін у сістэме вышэйшай культуралагічнай адукацыі. Выхаванне культурай – гэта ўзнаўленне памяці духоўных вытокаў, фарміраванне нацыянальнага светапогляду.

Прыярытэтнымі напрамкамі развіцця сістэмы вышэйшай адукацыі з'яўляюцца яе гуманітарызацыя, пад'ём агульнай культуры будучых спецыялістаў. Ва ўмовах глабалізацыі вывучэнне сусветнай культуры – пры веданні сваёй, нацыянальнай – набывае асаблівае значэнне. Веданне тэорыі і гісторыі культуры дазваляе далучыцца да духоўнага вопыту старэйшых пакаленняў, стварае патэнцыяльныя магчымасці для ўсебакавага развіцця асобы і фарміравання агульначалавечых ідэалаў. Праз культуру можна далучыць маладых людзей да аксіялагічнага боку быцця. Важнейшую рысу культуры – яе пераемнасць – можна рэалізаваць толькі сістэматызаваным, лагічна пабудаваным вучэбным працэсам. Самастойна авалодаць скарбамі сусветнай культуры, нягледзячы на ўсе сучасныя тэхналогіі, немагчыма. Акрамя таго, сёння ні адна з'ява, што мае дачыненне да гуманітарнай сферы, не можа быць разгледжана без культуралагічнага кантэксту: без яго любы дыкурс ужо будзе няпоўным.

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне «Тэорыя і гісторыя культуры» разлічана на студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі і ўлічвае папярэдне атрыманыя веды па гуманітарных дысцыплінах («Гісторыі Беларусі», «Эканамічнай тэорыі», «Філасофіі», «Паліталогіі», «Педагагіцы»), веданне ў цэлым асаблівасцей культурных эпох і атрыманне пэўных звестак па розных відах мастацтва.

У вучэбнай праграме прадугледжана актуалізацыя міжпрадметных сувязей па «Гісторыі», «Беларускай і сусветнай літаратуры», «Этнаграфіі», «Філасофіі» і некаторых іншых вучэбных дысцыплінах.

Праграма арыентавана на пошук гібкіх сувязей паміж гуманітарнымі і ўласна культуралагічнымі праблемамі. Прычым мастацкая культура разглядаецца як індикатар стану ўсёй культуры.

Праграма прадугледжвае сістэматызаванае вывучэнне тэарэтыка-практычнага матэрыялу, неабходнага менавіта студэнтам для лепшага засваення імі асноўных дысцыплін спецыялізацыі.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны ў адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-21 04 01 Культуралогія (па напрамках) студэнт павінен развіць наступныя акадэмічныя кампетэнцыі:

АК-1. Умець выкарыстоўваць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для вырашэння тэарэтычных і практычных задач.

АК-2. Валодаць сістэмным і параўнальным аналізам.

АК-3. Валодаць даследчымі навыкамі ў галіне культуралогіі.

АК-4. Умець працаваць самастойна.

АК-5. Быць здольным параджаць новыя ідэі (валодаць крэатыўнасцю).

АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам да вырашэння праблем.

АК-8. Валодаць навыкамі вуснай і пісьмовай камунікацыі.

АК-9. Умець вучыцца, павышаць сваю кваліфікацыю на працягу ўсяго жыцця.

Таксама павінен развіць наступныя сацыяльна-асобныя кампетэнцыі:

САК-1. Валодаць якасцямі грамадзянскасці.

САК-2. Быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння.

САК-3. Валодаць здольнасцю да міжасобных камунікацый.

САК-5. Быць здольным да крытыкі і самакрытыкі.

САК-7. З павагай і беражліва ставіцца да гістарычнай спадчыны і культурных традыцый, талерантна ўспрымаць сацыяльныя і культурныя адрозненні.

САК-8. Удасканалваць і развіваць свой інтэлектуальны і агульны ўзровень, дамагацца маральнага і фізічнага ўдасканалення сваёй асобы.

Акрамя таго, студэнт павінен набыць наступныя прафесійныя кампетэнцыі:

ПК-1. Далучаць розныя групы насельніцтва і асобных індывідаў да працэсу стварэння, засваення, зберажэння і распаўсюджвання каштоўнасцей культуры.

ПК-2. Выкарыстоўваць нарматыўна-прававую базу галіны культуры.

ПК-3. Рэалізоўваць агульнадзяржаўныя, рэгіянальныя і ведамасныя праграмы і праекты ў галіне культуры і мастацтваў.

ПК-4. Ацэньваць стан, тэндэнцыі і перспектывы развіцця сферы культуры і мастацтваў.

ПК-5. Прагназаваць, планаваць і арганізоўваць інавацыйна-метадычную і мастацка-творчую дзейнасць у сферы культуры і мастацтваў.

ПК-7. Займацца навукова-даследчай дзейнасцю ў галіне культуралогіі.

Мэты дысцыпліны:

- паглыбленне сістэмы ведаў па тэорыі і гісторыі культуры;
- раскрыццё сутнасці культуры і заканамернасцей яе дынамікі;
- асэнсаванне ўнікальнага вопыту дыялогу культур, што асабліва важна ва ўмовах глабалізацыі;
- фарміраванне ў студэнтаў навуковага падыходу да вывучэння з’яў культуры, які грунтуецца на разуменні навуковай карціны свету.

Важнейшымі задачамі дысцыпліны з’яўляюцца:

- выяўленне ўсеагульных заканамернасцей функцыянавання культуры;
- вызначэнне месца і ролі культуры ў цэлым і яе асноўных структурных элементаў у дынаміцы развіцця;
- асэнсаванне асаблівасцей розных тыпаў культуры, перспектывы духоўнага развіцця чалавецтва;
- вывучэнне гісторыі сусветнай культуры як сістэмы, як цэласнасці;
- паказ значэння міфалогіі, філасофіі, мастацтва, рэлігіі, навукі як унікальных каштоўнасцей чалавецтва.

У выніку засваення вучэбнай дысцыпліны «Тэорыя і гісторыя культуры» студэнты павінны *ведаць:*

- асноўныя заканамернасці культурна-гістарычнага развіцця чалавецтва;
- асноўныя этапы развіцця культуры ў сувязі з сусветнай гісторыяй чалавецтва;
- суадносіны культуры і цывілізацыі, характэрныя асаблівасці розных тыпаў культуры, у тым ліку сучаснай айчыннай культуры;
- асноўныя культурныя дасягненні пэўных геаграфічных рэгіёнаў і народаў;

умець:

- ацэньваць стан, тэндэнцыі і перспектывы развіцця сучаснай культуры;
- ацэньваць асаблівасці міжкультурных камунікацый;
- аналізаваць ва ўзаемасувязі развіццё культуралогіі, рэлігіі, філасофіі, дасягненні навукі і адукацыі;
- засвоіць мабільную дыдактычную мадэль выкладання культуралогіі;

валодаць:

– асноўнымі заканамернасцямі культурна-гістарычнага развіцця чалавецтва.

Да эфектыўных педагагічных методак і тэхналогій, якія садзейнічаюць далучэнню студэнтаў да пошуку і выкарыстання ведаў, набыццю вопыту самастойнага вырашэння задач, адносяцца:

- тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
- тэхналогіі вучэбна-даследчай дзейнасці;
- камунікатыўныя тэхналогіі (дыскусіі, прэс-канферэнцыі, вучэбныя дэбаты і іншыя актыўныя формы і метады);
- метады аналізу канкрэтных сітуацый.

У адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-21 04 01 Культуралогія (па напрамках) на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Тэорыя і гісторыя культуры» ўсяго прадугледжана 404 гадзіны, з якіх 214 гадзін – аўдыторныя заняткі. Прыкладнае размеркаванне гадзін па відах заняткаў: лекцыі – 112 гадзін, семінары – 102 гадзіны.

Рэкамендаваныя формы кантролю ведаў студэнтаў – экзамен і залік.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		
	усяго	лекцыі	семінары
Раздзел I. Гісторыя культуры			
<i>Тэма 1.</i> Уводзіны. Культуралогія як навуковая дысцыпліна і прадмет вывучэння	4	2	2
<i>Тэма 2.</i> Культура першабытнага грамадства	4	2	2
<i>Тэма 3.</i> Культура старажытных усходніх цывілізацый	6	4	2
<i>Тэма 4.</i> Культура Старажытнага Егіпта	4	2	2
<i>Тэма 5.</i> Культура Старажытнага Кітая	4	2	2
<i>Тэма 6.</i> Культура Старажытнай Індыі	4	2	2
<i>Тэма 7.</i> Культура Старажытнай Грэцыі як пачатак і парадыгма еўрапейскай культуры	4	2	2
<i>Тэма 8.</i> Культурная спадчына старажытнарымскай цывілізацыі	4	2	2
<i>Тэма 9.</i> Культура Візантыі і яе ўплыў на культуру ўсходніх славян	4	2	2
<i>Тэма 10.</i> Еўрапейская культура эпохі Сярэднявекі	4	2	2
<i>Тэма 11.</i> Культура эпохі Адраджэння і Рэфармацыі	6	4	2
<i>Тэма 12.</i> Культура Новага часу	8	4	4
<i>Тэма 13.</i> Сацыядынаміка еўрапейскай культуры XX–пачатку XXI ст.	8	4	4
Разам...	64	34	30
Раздзел II. Тэорыя культуры			
<i>Тэма 14.</i> Узнікненне і развіццё культуралагічных ведаў на розных этапах існавання грамадства	1	1	
<i>Тэма 15.</i> Асэнсаванне феномена культуры	2	1	1
<i>Тэма 16.</i> Разнастайнасць падыходаў, кірункаў і школ у разуменні культуры	4	2	2
<i>Тэма 17.</i> Марфалогія культуры	3	2	1
<i>Тэма 18.</i> духоўная культура і яе сутнасць	4	2	2
<i>Тэма 19.</i> Матэрыяльная культура: крытэрыі і змест	3	2	1

<i>Тэма 20.</i> Функцыі культуры	4	2	2
<i>Тэма 21.</i> Культура сацыяльных супольнасцей	3	2	1
<i>Тэма 22.</i> Спецыфіка масавай культуры	4	2	2
<i>Тэма 23.</i> Субкультура і контркультура, іх суадносіны	4	2	2
<i>Тэма 24.</i> Тыпалогія культуры	4	2	2
<i>Тэма 25.</i> Важнейшыя тыпалагічныя мадэлі культуры	4	2	2
<i>Тэма 26.</i> Дынаміка культуры	4	2	2
<i>Тэма 27.</i> Прырода і культура	3	2	1
<i>Тэма 28.</i> Асоба ў прасторы культуры	3	2	1
<i>Тэма 29.</i> Культура і цывілізацыя	4	2	2
Разам...	54	30	24
Раздзел III. Культурна-гістарычныя тыпы цывілізацый: фальклор і сучаснасць			
<i>Тэма 30.</i> «Культурна-гістарычныя тыпы цывілізацый: фальклор і сучаснасць»: прадмет і праблемнае поле	2	2	
<i>Тэма 31.</i> Метадалогія і метады параўнальнага вывучэння цывілізацый	2	2	
<i>Тэма 32.</i> Тыпалогія цывілізацый	2	2	
<i>Тэма 33.</i> Цывілізацыя Усходу: агульная характарыстыка. Японія-сінгаіцкі тып цывілізацыі	2	2	
<i>Тэма 34.</i> Кітайска-канфуцыянскі тып цывілізацыі	4	2	2
<i>Тэма 35.</i> Індыйскі тып цывілізацыі	2	2	
<i>Тэма 36.</i> Араба-ісламскі тып цывілізацыі	2	2	
<i>Тэма 37.</i> Цывілізацыя Захаду: сутнасць і этапы фарміравання	2	2	
<i>Тэма 38.</i> Сучасная культура краін і народаў Захаду	4	2	2
<i>Тэма 39.</i> Культура ўсходнеславянскіх народаў: сацыяльна-гістарычныя і духоўныя дэтэрмінанты	2	2	
<i>Тэма 40.</i> Сацыякультурная сітуацыя на постсавецкай прасторы. Цывілізацыйныя прыярытэты Беларусі	6	4	2
<i>Тэма 41.</i> Узаемадзеянне цывілізацый у кантэксце мадэрнізацыйных працэсаў	6	4	2

<i>Тэма 42.</i> Сучасная сусветная цывілізацыя: каштоўнасныя і сутнасныя характарыстыкі	6	4	2
Разам...	42	32	10
Раздзел IV. Сучасная замежная культуралогія			
<i>Тэма 43.</i> Праблема культуры на мяжы XIX–XX стст.	4	2	2
<i>Тэма 44.</i> Папярэднікі сучаснай замежнай культуралогіі ў галіне метадалогіі	4	2	2
<i>Тэма 45.</i> Псіхалагічныя канцэпцыі сучаснай замежнай культуралогіі. Сучасныя інтэрпрэтацыі твораў З. Фрэйда і К.-Г. Юнга. Неафрэйдызм Э. Фрома, К. Хорні і інш. Гуманістычная і экзістэнцыяльная думка ў псіхалогіі	4		4
<i>Тэма 46.</i> Экзістэнцыяльныя канцэпцыі культуры. Рэлігійны экзістэнцыялізм. Атэістычны экзістэнцыялізм Ж.-П. Сартра і А. Камю. Экзістэнцыяльная анталогія М. Хайдэгера	6	2	4
<i>Тэма 47.</i> Персаналісцкія і дыялагічныя канцэпцыі культуры	4	2	2
<i>Тэма 48.</i> Сімвалічны і інтуітыўны характар асобы і культуры. Антрапалагічныя канцэпцыі генезісу культуры і чалавека (культурна-філасофскі падыход)	4		4
<i>Тэма 49.</i> Школа «Культура і Асоба». Структурная антрапалогія К. Леві-Строса. Культурна-гістарычная псіхалогія М. Коўла. Інтэрпрэтатыўная антрапалогія К. Гірца	6	2	4
<i>Тэма 50.</i> Семіятычныя і герменеўтычныя канцэпцыі культуры. Школа аналаў: гісторыя і культура	6	2	4
<i>Тэма 51.</i> Асноўныя парадыгмальныя ўстаноўкі постмадэрнізму	6	2	4
<i>Тэма 52.</i> Праблемы культурнай прагностыкі ў культуралогіі XX – пачатку XXI ст. Мадэляванне альтэрнатыў культуры будучыні	6	2	4
<i>Тэма 53.</i> Напрамкі сучаснай замежнай культуралогіі: тэндэнцыі, перспектывы, вынікі	4		4
Разам...	54	16	38
Усяго па вучэбнай дысцыпліне...	214	112	102

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Раздзел I. Гісторыя культуры

Тэма 1. Уводзіны. Культуралогія як навуковая дысцыпліна і прадмет вывучэння

Культура як сістэма і з’ява грамадства і аб’ект вывучэння. Культура ў сістэме вытворчасці і сацыяльнай рэгуляцыі. Культура – скарбніца створаных чалавекам аб’ектаў. Артэфакт – антыпод прыроднаму. Культура як прадмет вывучэння. Дыверсіфікацыя навук аб культуры. Месца культуралогіі сярод гуманітарных навук. Галіны культуралогіі: фундаментальная культуралогія, сацыяльная культуралогія, псіхалогія культуры, прыкладная культуралогія, культурная семіётыка.

Тэма 2. Культура першабытнага грамадства

Навуковыя падыходы і кірункі даследавання антрапасацыягенезу і генезісу культуры. Фарміраванне культуры як універсальнага механізма самаарганізацыі і грамадскага жыцця.

Станаўленне першабытнай культуры. Архаічны (даміфалагічны) светапогляд. Татэмізм як адна з найбольш старажытных форм вераванняў (эпохі палеаліту). Анімізм, фетышызм як тыпы светаадчування дагістарычнай эпохі. Міфалогія і яе значэнне. Рытуал і яго функцыі ў першабытным грамадстве. Узнікненне пахавальных абрадаў і культ продкаў. Дасягненні неалітычнай рэвалюцыі. Курганна-мегалітычная культура V–I тыс. да н. э. у Еўразіі.

Вобраз свету першабытнага чалавека (час, прастора, самаадчуванне). Асноўныя рысы першабытнай культуры. Фарміраванне традыцыі як сродку акумуляцыі і трансмісіі жыццёвага вопыту.

Першабытнае мастацтва. Пячорнае і наскальнае выяўленчае мастацтва (Альтаміра, Ляско, Мантэспан, Тасілін-Аджэр, Чатал-Гуюк і інш.). Помнікі першабытнай культуры на тэрыторыі Беларусі.

Тэма 3. Культура старажытных усходніх цывілізацый

Культурна-гістарычныя арэалы Усходу. Характэрныя рысы старажытных цывілізацый: адаптацыя да прыроды, патрыярхальнасць, іерархічнасць, аўтарытарнасць, статычнасць, інтраверсія, абстрактнасць мыслення. Спецыфіка разумення асобы на Усходзе.

Культура Месапатаміі. Перыядызацыя культуры Старажытнай Месапатаміі.

Містыцызм і «магічная душа» ў культуры Месапатаміі (О. Шпенглер, М. Эліадэ). Культ лёсу. Развіццё рэлігійных уяўленняў. Пантэон багоў. Зараджэнне пісьменнай і прававой думкі ў Месапатаміі.

Шумера-акадская цывілізацыя. Міфалогія шумераў. Узнікненне і развіццё пісьменнасці. Асноўныя дасягненні ў навучы і тэхналогіях. Архітэктура шумераў (зікураты). Спецыфічныя рысы скульптуры. Мастацтва Шумера. Літаратурныя творы. «Эпас пра Гільгамеша» як літаратурны помнік старажытнасці.

Вавілонскае царства. Перыядызацыя гісторыі Вавілоніі. Дасягненні ў будаўніцтве дзяржавы, права. «Законы Хамурапі» – старажытны помнік прававой думкі. «Ідэя таліёна». Гістарычныя помнікі часу праўлення Навухаданосара. Вавілон – шэдэўр горадабудаўніцтва. Вавілонская башня. Вісячыя сады Семіраміды. Развіццё навукі.

Асірыя. Геаграфічныя і палітычныя ўмовы фарміравання і развіцця дзяржавы. Арганізацыя войска. Сталіца дзяржавы – горад Ніневія. Асірыйская міфалогія і рэлігія. Мастацкая культура Асірыі. Роспісы і барэльефы. Бібліятэка цара Ашурбанипала. Асірыйскі этнас у гісторыі.

Культура Старажытнага Ірана. Арыяна. Авеста – найбольш старажытная свяшчэнная кніга чалавецтва. Асаблівасці рэлігіі зараастрызму.

Культура Персіі імперскага перыяду. Фарміраванне імперыі Кіра. Шэдэўр горадабудаўніцтва – сталіца Персіі горад Персепаль.

Тэма 4. Культура Старажытнага Егіпта

Адметныя асаблівасці старажытнаегіпецкай цывілізацыі. Старажытнаегіпецкая культура як вынік прыстасавання да прыродна-кліматыхных умоў (А. Д. Тойнбі).

Перыядызацыя гісторыі Старажытнага Егіпта.

Старажытны перыяд. Фарміраванне Егіпта як дзяржавы. Рэлігійна-міфалагічныя ўяўленні і культы егіпцянаў. Егіпецкая пісьменнасць. Залаты век у гісторыі культуры. Егіпецкі стыль у мастацтве. Партрэтная скульптура. Культ памерлых. Піраміда як прасімвал егіпецкай культуры. Час як важнейшая катэгорыя свядомасці егіпцянаў. Асноўныя выяўленчыя каноны. Шэдэўры скульптуры. Літаратура Старажытнага Егіпта.

Культура Сярэдняга царства. Развіццё прамысловасці і рамёстваў. Сацыяльны ўклад. Развіццё навукі. Архітэктура. Выяўленчае, манументальнае і дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва. Літаратура.

Новае царства. Развіццё рамёстваў, гандлю і эканамічны рост Старажытнага Егіпта. Развіццё навукі, адукацыі. Пісьменнасць. Іератычнае і дэматычнае пісьмо. Храмы і скульптуры эпохі Рамсесаў:

Луксор, Карнак. Пахавальня Тутанхамона – дасягненні ў дэкаратыўным мастацтве. Распісы пахавальняў. Рэлігійная рэформа фараона Эхнатона. Дасягненні ў мастацкай культуры.

Egipet эпохі элінізму. Характарыстыка эпохі. Александрыя як культурны цэнтр. Александрыйская філалагічная школа. Александрыйскі маяк – адно з цудаў свету.

Рымскі перыяд у развіцці культуры Егіпта. Развіццё навучальных ведаў (матэматыка, астраномія, медыцына, ваенная справа і інш.).

Тэма 5. Культура Старажытнага Кітая

Перыядызацыя старажытнакітайскай культуры.

Перыяд архаікі. Культура першых дзяржаў. Міфалагічныя і рэлігійныя ўяўленні старажытных кітайцаў. Паняцці «інь» і «янь» як аснова гармоніі свету. Узнікненне культурнага этнацэнтрызму. Рацыянальнасць мыслення як адметнасць кітайскага менталітэту. Сацыяльна-эканамічны рост Кітая. Традыцыяналізм кітайскай культуры. Культ імператара і продкаў. Сямейна-этнічныя адносіны.

Перыяд класікі. Эпоха царстваў, якія змагаюцца. Утварэнне імперыі Цынь. «Сто школ» у гісторыі культуры Кітая. Развіццё навукі. Філасофія эпохі Джаньга. Асноўныя філасофска-рэлігійныя вучэнні Старажытнага Кітая: даасізм, канфуцыянства, мааізм. Канфуцыянская мараль і мадэль ідэальнага чалавека. Прынцып гармоніі ў канфуцыянстве. Даоскія тэхнікі самаўдасканалення. Стварэнне іерагліфічнай пісьменнасці. Мастацкая культура. Звычаі і абрады. Сістэма адукацыі і выхавання.

Эпоха шасці дынастый. Імперыя Хань – залаты век імперыі. Сацыяльна-эканамічны росквіт эпохі Хань. Рост уплыву будызму на развіццё кітайскай культуры. Навуковыя дасягненні. Кітайскі каляндар. Дасягненні кітайскай медыцыны. Мастацтва Старажытнага Кітая (архітэктура, літаратура, выяўленчае мастацтва, дойлідства, музыка, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва).

Тэма 6. Культура Старажытнай Індыі

Гістарычныя тыпы індаарыйскай цывілізацыі. Протаіндыйская культура, індаарыйская культура, культура дынастыі Маур'яў. Варнакаставая сістэма. Развіццё міфалагічных, рэлігійных, філасофскіх уяўленняў аб свеце. Вучэнне аб душы, карме і сансары. Брахмаізм, будызм, індуізм – асноўныя філасофска-рэлігійныя вучэнні. Аморфнасць індуізму. Рэлігійны плюралізм. Важнейшыя прынцыпы будызму. Паняцце нірваны. Махаяна і хінаяна. Мастацкая культура

Старажытнай Індыі. Веды – рэлігійна-філасофскі помнік. «Махабхарата» і «Рамаіана» – шэдэўры літаратуры сусветнага значэння. Значэнне танца ў індыйскай культуры. Пячорныя гарады і храмавыя комплексы. Прававая культура (Закон Ману). Развіццё навукі і тэхнікі (астраномія, матэматыка, медыцына і інш.). «Камасутра» – энцыклапедыя сямейных адносін і сексуальнага жыцця.

Тэма 7. Культура Старажытнай Грэцыі як пачатак і парадыгма еўрапейскай культуры

Антычны тып культуры, яго адметнасці: антрапацэнтрызм, аганальнасць, антрапаморфнасць, касмалагізм, суразмернасць, політэізм, міфалагічнасць і інш. Асновы грэка-рымскай цывілізацыі (М. Я. Данілеўскі, О. Шпенглер, К. Т. Ясперс).

Перыядызацыя старажытнагрэчаскай культуры.

Крыта-мікенскі перыяд. Рассяленне старажытных этнасаў у III–II тыс. да н. э. па Еўропе і Міжземнамор’і. Фарміраванне грэчаскай міфалогіі. Мінойская культура вострава Крыт. Сімволіка Лабірынта. Кноскі палац. Абшчынна-родавая культурная спадчына ў культуры Грэцыі. Уяўленні аб культурнай дынаміцы.

Антычная Грэцыя перыяду архаікі. Адраджэнне Грэцыі пасля «цёмных стагоддзяў». Полісная сістэма дзяржаўнасці. Алімпійскія гульні. Міфалогія антычнай Грэцыі: пантэон, асноўныя цыклы міфаў. Апалонаўскае і дыянісійскае ў культуры. Элінскі эпас. Грэчаская лірыка. Натурфілосафы эпохі архаікі. Праблема спалучэння рацыянальнасці і містыкі. Грэчаскі архітэктурны ордэр. Ідэя «парадку» і прынцып «меры». Скульптура. Дэкаратыўнае мастацтва.

Антычная Грэцыя перыяду класікі. Палітычная культура старажытных грэкаў. Класічны перыяд у гісторыі філасофіі (Сакрат, Платон, Арыстоцель). Афіны – цэнтр адукацыі і культуры. Акадэмія Платона і ліцэй Арыстоцеля. Антычныя каляндарныя містэрыі і мастацтва драмы. Афінскі Акропаль – шэдэўр антычнай архітэктуры. Алімпія. Скульптары эпохі класікі. Сямейныя адносіны і быт грэкаў.

Культура элінізму. Сінтэз мастацтва Захаду і Усходу. Інтэнсіўнасць развіцця мастацтва. Асноўныя дасягненні эпохі. Цуды свету. Скульптура. Мастацтва як адлюстраванне змен у светаўспрыманні грэкаў. Карынфскі ордэр як сімвал эклектызму.

Тэма 8. Культурная спадчына старажытнарымскай цывілізацыі

Перыядызацыя старажытнарымскай культуры: этрускі і царскі перыяды; перыяд рэспублікі; перыяд імперыі. Уплыў грэчаскай

культуры на рымскую цывілізацыю. «Civitas» як падмурак рымскай культуры. Своеасаблівасць карціны свету ў Старажытным Рыме. Каштоўнасці рымскай супольнасці. Канцэпт лёсу (фатуму) у сістэме каштоўнасцей рымлян.

Міфалагізацыя гісторыі як характэрная рыса рымлян. Пантэон Рыма (Марс, Юнона, Юпітэр і інш.). Крызіс старажытнарымскай рэлігіі. Хрысціянства як сінтэз іўдзейскай і антычнай культурных традыцый.

Палітычная і прававая культура Рыма (Г. Ю. Цэзар, М. Т. Цыцэрон, Палібій і інш.). Рымская філасофская школа (Марк Аўрэлій, Луцый Сенека і інш.). Стаіцызм. Рыторыка як адлюстраванне ментальнай асновы рымскай культуры. Тэатр і святы. Рымскі раман. Скульптурны партрэт. Уплыў культуры Рыма на станаўленне заходняй цывілізацыі. Навука і адукацыя. Рымскія гісторыкі. Асноўныя архітэктурныя формы, тыпы будынкаў. Рымскае дойлідства. Мастацкая спадчына Геркуланума. Інтымізацыя культуры (Катул, Авідзій, неатэрыкі). Раннехрысціянскае мастацтва і сімволіка.

Тэма 9. Культура Візантыі і яе ўплыў на культуру ўсходніх славян

Сацыяльна-эканамічныя, палітычныя, светапоглядныя асновы візантыйскай цывілізацыі. Адметныя рысы візантыйскай імперыі: канцэпцыя сусветнага рымскага панавання, культ імператара, ідэя сусветнай манархіі, ідэя пераемнасці, імперская ідэя, аб'яднанне духоўнай і свецкай улады. Этапы станаўлення і асноўныя рысы візантыйскай культуры. Роля антычных традыцый. Візантыйская культура як пераемніца антычнай культуры. Сінтэз грэка-рымскай і ўсходняй культур. Мастацкая традыцыя візантыйскага стылю, яго выяўленне ў мастацтве.

Хрысціянскі характар візантыйскай цывілізацыі. Разыходжанне заходняй і ўсходняй цэркваў па пытаннях сацыяльна-палітычнай арганізацыі, дагматыкі, абраднасці. Прынцып «адна дзяржава – адна рэлігія». Хрысціянства як дзяржаўная рэлігія. Фарміраванне хрысціянскай царквы як асобай арганізацыі. Тэорыя абраза і яго функцыі. Барацьба «іканаборцаў» і «іконапаклоннікаў». З'яўленне абстрактнай сімволікі. Багаслоўскія спрэчкі: арыянства, монафізіцтва, нестарыянства і інш.

Філасофска-тэалагічная думка ў Візантыі. Неаплатанізм (Псеўда-Дыянісій Арэпагіт). Багаслоўскія ідэі Максіма Спаведніка і Іаана Дамаскіна. Містычная багаслоўская тэорыя Сімяона Новага Багаслова. Уздым рацыяналістычнай думкі (Фоцій). Паварот да платанізму і неаплатанізму (Міхаіл Псел).

Мастацтва Візантыі. Культывая і свецкая музыка. Храм як сімвал свету. Сабор Святой Сафіі – галоўны храм Візантыі. Выяўленчае мастацтва: фрэскі, мазаікі, іконы, кніжныя мініяцюры. Літаратура (агіяграфія, гімнаграфія). Літургічная драма (містэрыя). Адукацыя. Візантыйскі энцыклапедызм.

Уплыў культуры Візантыі на славянскую культуру. Культурныя стасункі Візантыі, Полацкага і Тураўскага княстваў. Хрышчэнне беларускіх зямель.

Тэма 10. Еўрапейская культура эпохі Сярэднявекі

Падыходы да вывучэння сярэднявечнай культуры, яе інтэрпрэтацыя ў еўрапейскай гуманітарнай думцы (Ф. Ніцшэ, Ё. Хейзінга, М. Блок, Ф. Брадэль, Ж. Ле Гоф і інш.). Расійскія даследчыкі пра Сярэднявекі (М. Бахцін, А. Гурэвіч). Перыядызацыя еўрапейскай сярэднявечнай культуры. Крыніцы для вывучэння сярэднявечнай культуры. Мастацкія стылі, уплыў царквы на іх фарміраванне.

Гетэрагеннасць прасторы сярэднявечнай культуры. Суіснаванне народнай, царкоўнай, рыцарскай культуры.

Арыентацыя на антычную спадчыну. Остгоцкае адраджэнне. Вестгоцкае адраджэнне. Каралінгскае адраджэнне.

Змены ў развіцці культуры ў перыяд сталага Сярэднявекі. Законы сярэднявечнай геапалітыкі. Фарміраванне сістэмы сярэднявечных гарадоў.

Хрысціянства як каштоўнасць-сімвалічная аснова культуры Сярэднявекі. Узнікненне хрысціянскай тыпалогіі культуры і яе роля ў станаўленні хрысціянскага тыпу культуры (Іаан Златавуст, св. Аўгустын, Фама Аквінскі і інш.). Сістэма рытуальных рэліквій, іх месца і сімвалічнае значэнне ў сярэднявечнай культуры. Манаства і яго роля ў культуры Сярэднявекі. Зараджэнне канонаў іканапісу.

Адметнасць сярэднявечнай карціны свету. Храм як «вертыкаль духу», горад – «гарызанталь гісторыі».

Фарміраванне рыцарскай ідэалогіі. Рыцарскі кодэкс.

Сістэма адукацыі і выхавання. Прынцып «сямі вольных мастацтваў» і «трох пачаткаў» (школа, скрыпторый, бібліятэка). Узнікненне навуковых карпарацый. Першыя еўрапейскія ўніверсітэты.

Мастацкая сярэднявечная культура. Раманскі і гатычны стылі і іх адметныя рысы. Хрысціянская іканаграфія. Мазаікі і фрэскі. Помнікі архітэктуры: саборны ансамбль у Пізе, царква Нотр-Дам дзю Пор у Клермон-Феране, сабор Парыжскай Божай Маці і інш. Музыкальнае мастацтва: грыгарыянскі харал, поліфанія, чатырохлінейны нотны стан.

Літаратура: гераічны эпас, рыцарская лірыка, літургічная драма, рыцарскі раман. Сярэдневяковая кніга. Сярэдневяковы тэатр: містэрыя, фарс, міраклё. Народная карнавальная культура. Смехавая культура.

Каштоўнасныя арыентацыі сярэдневяковага чалавека. Паняцце маргінальных груп. Значэнне культуры Сярэднявеччя для развіцця сусветнай культуры.

Сярэдневяковая беларуская культура. Хрысціянскі гуманізм беларускіх асветнікаў: Ефрасіння Полацкая, Кірыла Тураўскі, Клімент Смаляціч, Аўраамій Смаленскі. Школы дойлідства на беларускіх землях. Помнікі архітэктуры: Сафійскі сабор у Полацку, Гродзенская царква Барыса і Глеба (Каложы), царква Дабравешчанна ў Віцебску і інш. Манументальны і станковы жывапіс. Дробная пластыка. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Сістэма адукацыі і выхавання. Царкоўныя і манастырскія школы.

Тэма 11. Культура эпохі Адраджэння і Рэфармацыі

Фарміраванне новага тыпу культуры. Паняцці «гуманізм», «Адраджэнне», «Рэфармацыя». Храналагічныя рамкі еўрапейскай культуры эпохі Адраджэння. Рэгіёны распаўсюджвання культуры Рэнесансу. Спецыфіка розных рэгіёнаў і сфер культуры. Паняцце «рэнесансны гуманізм».

Перыядызацыя італьянскага Адраджэння. Эстэтычныя прынцыпы і каноны культуры італьянскага Адраджэння. Ідэі Дантэ (трактаты «Баль», «Пра народнае красамоўства»). Адлюстраванне светапогляду Дантэ ў паэме «Боская камедыя». Жывапіс Джота. Петрарка як пачынальнік Рэнесансу. Рэнесансная навела Д. Бакача. Паварот ад схаластычных традыцый і аскетычных ідэалаў да гуманістычнай культуры. Жывапіс ранняга Рэнесансу. Творчасць Батычэлі. Высокае Адраджэнне. Леанарда да Вінчы пра праблемы пазнання. Вучэнне пра дзяржаву Н. Макіявелі. Італьянскія жывапісныя школы. Творчасць Л. да Вінчы, Мікеланджэла, Рафаэля, Тыцыяна. Архітэктура А. Паладзіа, яе уплыў на сусветную культуру.

Спецыфіка культуры Паўночнага Адраджэння. Станаўленне гуманізму, арыентацыя на італьянскую культурную спадчыну ў Германіі. Роля ўніверсітэтаў у распаўсюджванні гуманістычных ідэй. Жывапіс А. Дзюрэра, Г. Гальбейна і інш. Сістэматызацыя евангельскага вучэння М. Лютэра. Гуманізм У. фон Гутэна. Рэфармацыя і кнігадрукаванне. Тэарэтычнае абгрунтаванне «палявання на ведзьмаў» («Молат ведзьмаў»). Асаблівасці культурнай эвалюцыі ў Нідэрландах. Сацыяльныя і маральныя ўстаноўкі Э. Ратэрдамскага ў «Пахвале

дурасці». Жывапіс Я. ван Эйка, І. Босха, П. Брэйгеля. Нідэрландская літаратура. Нідэрландская школа поліфаніі.

Адраджэнне ў Англіі. Кіраванне Генрыха VIII і зараджэнне новых тэндэнцый у культуры. Італа-французскі ўплыў. Этычная дактрына Т. Мора. Зараджэнне ўтапічных праектаў XVI–XVII стст. Узлёт англійскай культуры ў Елізаветінскую эпоху. Англійскі тэатр. Адлюстраванне ў тэатральным мастацтве гуманістычных ідэй і супярэчнасцей эпохі (У. Шэкспір). Матэрыялістычныя ідэі Ф. Бэкана.

Адраджэнне ў Францыі. Сінтэз італьянскіх традыцый. Каралеўскі двор як цэнтр французскай рэнесанснай культуры. Распаўсюджванне рыцарскага ідэалу. М. дэ Мантэнь як пачынальнік эсэістыкі. Сатыра Ф. Рабле.

Рэнесанс у Іспаніі. Росквіт іспанскіх гарадоў – асяродкаў рэнесанснай культуры. Помнікі свецкай і царкоўнай архітэктуры. Іспанскі двор як цэнтр развіцця мастацтваў. Творчасць М. дэ Сервантэса. Драматургія Л. дэ Вега. Жывапіс Эль Грэка і Веласкеса.

Рэнесанс і яго асаблівасці ў Беларусі. Значэнне гарадоў у развіцці культуры. Станаўленне Вільні як культурнага цэнтра Вялікага Княства Літоўскага. Рэфармацыя і яе сувязь з рэнесансна-гуманістычнай культурай. Асноўныя дасягненні ў галіне навукі і іх уплыў на духоўную культуру. Культуратворчая дзейнасць Ф. Скарыны. Светапоглядныя канцэпцыі С. Буднага, В. Цяпінскага, А. Волана і інш. Распаўсюджанне ідэі нацыянальна-культурнай свабоды. Станаўленне і развіццё беларускай мовы, пісьменнасці і літаратуры (М. Гусоўскі, Я. Вісліцкі). Пашырэнне адукацыі. Брацкія школы. Езуіцкія калегіумы. «Граматыка» М. Смяцкага. Эстэтычная думка ў Беларусі. Спалучэнне элементаў хрысціянскай сістэмы каштоўнасцей і фальклорнага светаўспрымання.

Тэма 12. Культура Новага часу

Перадумовы і крыніцы фарміравання культуры Новага часу. Навуковая рэвалюцыя: новы лад культуры і змена вобраза свету. Культ навукі і тэхнікі. Адрэзныя рысы еўрапейскай культуры: рацыяналізм, сцыентызм, прыярытэт эмпірыкі, прагматызм і ўтылітарызм, спалучэнне сацыяцэнтрызму і індывідуалізму і інш. Секулярызацыя культуры і быту. Асвета як ідэалогія буржуазіі ў час яе ўзнікнення і развіцця. М. Вебер аб ролі пратэстантызму ў нараджэнні капіталізму.

Дзейнасць французскіх асветнікаў (Д. Дзідро, Вальтэр, Ж.-Ж. Русо і інш.). Асветніцкі класіцызм і барока. Культура ракако, сентыменталізму.

Культура Захаду ў XIX ст.: агульная характарыстыка. Рамантызм як пратэст супраць механізаванага характару культуры: увага да асабістага ўнутранага свету чалавека. Ідэалы і сімвалы рамантызму ў мастацтве. Стагоддзе літаратуры, музыкі, тэатра. Стыль ампір. Новыя напрамкі ў архітэктуры. Містычны элемент рамантызму (У. Блэйк). Эскапісцкія ідэі рамантызму (Дж. Г. Байран і інш.). Цікавасць да культур Усходу і народнай культуры.

Рэалізм як «мастацтва страчаных ілюзій». Эстэтычныя ідэалы рэалізму. Мастацкая канцэпцыя свету і чалавека: адлюстраванне рэалій буржуазнай культуры. Імпрэсіянізм у культуры Еўропы: каштоўнасць імгнення ў процівагу механістычнаму светапогляду грамадства.

Ф. Ніцшэ як стваральнік дэкаданскай культурфіласофскай рэфлексіі. Стыль мадэрн (У. Морыс, А. Гаўдзі, М. Урубель і інш.). Мадэрнізм – інавацыйна-крэатыўны тып культурнага светабачання. Ідэя зруйнавання дагматычных форм мастацтва дзеля будовы «новага». Авангардныя напрамкі ў культуры як адлюстраванне супярэчнасцей быцця Еўропы (кубізм, сімвалізм, сюррэалізм, футурызм, экспрэсіянізм і інш.).

Беларуская культура XVII – канца XVIII ст. – пачатак крызісу феадальна-саслоўнай манархіі. Этнічныя страты падчас ваенных канфліктаў. Палярызацыя сацыяльных сіл. Рух контррэфармацыі. Выгнанне пратэстантаў. Дзейнасць езуітаў. Станаўленне ўніяцкай царквы. Дэградацыя сарматызму. Заняпад сацыяльнай культуры. Распаўсюджванне капіталізму і працэс паланізацыі.

Супярэчнасці эпохі Асветы ў Беларусі: ідэя творчай актыўнасці, вольнасці, свабоды мыслення і дзейнасці – «нацыянальная летаргія» (М. Багдановіч). Дзейнасць Віленскага ўніверсітэта і Адукацыйнай камісіі. Рух фізіякратаў. Асветніцкая дзейнасць Храптовічаў, А. Тызенгаўза, Тышкевічаў, Манюшкаў. Мастацкая культура на беларускіх землях. Архітэктура беларускага барока (Нясвіжскі палаца-паркавы ансамбль, Фарны касцёл у Гродне і інш.), тэатр (школьныя езуіцкія тэатры, батлейка, магнацкія тэатры), народныя рамёствы (слуцкія паясы, разьба па дрэве і інш.). Сармацкі партрэт.

Беларусь у складзе Расійскай імперыі. Разбурэнне нацыянальнай культуры і этнічнай тэрыторыі. Дзейнасць філаматаў і філарэтаў (Т. Зан, Я. Чачот, А. Міцкевіч). Сацыяльна-дэмакратычная хваля ў культуры Беларусі др. пал. XIX – пач. XX ст. (К. Каліноўскі, А. Незабытоўскі, Ф. Савіч і інш.). Дзейнасць беларускіх этнографіаў і фалькларыстаў (П. Шпілеўскі, П. Шэйн, А. Кіркор і інш.). Беларускі рамантызм: зварот да народных крыніц і нацыянальнай гісторыі. Ідэя літвінізму ў творчасці А. Міцкевіча. Эстэтыка рамантызму ў паэзіі Т. Зана і

Я. Чачота. Тэндэнцыя ўпарадкавання існуючага, а не яго пераўтварэння ў драматургіі В. Дуніна-Марцінкевіча. Прынцыпы рэалізму і народнасці ў творах Ф. Багушэвіча. Рамантычныя і рэалістычныя пачаткі ў паэзіі Я. Лучыны. «Наша доля» і «Наша ніва»: іх роля ў пашырэнні этнакультурнай самасвядомасці народа.

Тэма 13. Сацыядынаміка еўрапейскай культуры XX – пачатку XXI ст.

Крызіс каштоўнасцей розуму, прагрэсу і самабытнасці свету ў познім індустрыяльным грамадстве. Культура мадэрну як пошук новых духоўных асноў быцця. Сацыяльна-палітычныя рухі леварадыкальнага і праварадыкальнага зместу. Распад адзінства еўрапейскай культуры: з'яўленне апазіцый «элітарнасць – масавасць», «калектывізм – індывідуалізм», «монастылізм – полістылізм» і інш.

Масавая грамадства і культура. Тэхналагічныя і сацыяльныя дэтэрмінанты фарміравання масавай культуры. Механізм масавай культуры і яе функцыі.

Феномен постмадэрнізму і яго адметныя ўласцівасці. Рост культурнай разнастайнасці. Узаемадзеянне культур, міжкультурная камунікацыя. Дыялог культур. Варыянты ўзаемадзеяння самабытнасці і сучаснасці.

Агульныя прынцыпы і каштоўнасці савецкай культуры. Уніфікацыя культурнага жыцця ў савецкім грамадстве. Дэструкцыя сацыялістычнай культуры. Сацыякультурнае фарміраванне постсавецкага грамадства.

Перадумовы фарміравання сусветнай культуры. Складванне планетарнай прасторы культуры. Праблема глабальных цэнтраў і перыферыі культуры. Полімарфізм культуры як фактар устойлівага развіцця сучаснага грамадства. Футуралогія аб глабальным мадэляванні розных аспектаў сусветнай культуры.

Раздел II. Тэорыя культуры

Тэма 14. Узнікненне і развіццё культуралагічных ведаў на розных этапах існавання грамадства

Метадалагічныя ўяўленні аб культуры. Паглыбленне разумення культуры ў антычным грамадстве. Этымалогія канцэпту «культура». Уяўленне сутнасці культуры ў працах філосафаў Сярэдневякоўя (К. С. Ф. Тэртуліяна, Аўгустына Аўрэлія Блажэннага, Фамы Аквінскага).

Дасягненне культуралагічнай думкі ў эпоху Адраджэння. Погляды на культуру М. Мантэня, Э. Ратэрдамскага, М. Кузанскага, Т. Кампанелы.

Культуралагічныя веда ў эпоху Асветніцтва. Паглыбленне поглядаў на культуру ў працах Р. Дэкарта, Дж. Лока, Ф. Бэкана, Дж. Віко, Ж.-Ж. Русо, Вальтэра, Т. Гобса.

Развіццё культуралагічных ведаў у індустрыяльным грамадстве. Культуралагічная праблематыка ў працах І. Канта, Г. В. Ф. Гегеля, Ф. Ніцшэ і іншых філосафаў.

Трактоўка культуралагічных праблем у XX ст. Феномен духоўнага фарміравання асобы ў працах рускіх філосафаў. Экзістэнцыяльная культурфіласофія. Постмадэрнісцкая трактоўка культуралагічных праблем.

Тэма 15. Асэнсаванне феномена культуры

Функцыянальнае вызначэнне паняцця культуры і асноўныя характарыстыкі. Шматзначнасць паняцця культуры. Культура як творчасць і асобая сфера дзейнасці. Культура як свет знакаў. Культура як сума дасягненняў чалавецтва. Культура як «другая прырода». Свет культуры – свет каштоўнасцей. Культура як разнастайнасць і самабытнасць розных грамадстваў і як аснова разнастайных форм жыццядзейнасці. Культура як спецыфічная сістэма норм і сімвалаў. Культура як духоўны кампанент сукупнай вытворчасці. Культура як пошук сэнсаў. Сувязь культу з культурай.

Тэма 16. Разнастайнасць падыходаў, кірункаў і школ у разуменні культуры

Станаўленне культуралогіі як навукі. Каштоўнасныя і пазітывісцкія падыходы да культуры. Ідэі крэацыянізму, катастрафізму і эвалюцыянізму. Ідэі эвалюцыянізму і дыфузіянізму як аналітычны інструмент вывучэння культуры. Сімвалічны інтэракцыянізм. Марксісцкая канцэпцыя культуры. Цывілізацыйная школа як вывучэнне

культурных макрасупольнасцей. Псіхааналітычныя канцэпцыі культуры.

Франкфурцкая школа ў культуралогіі. Крытыка прагрэсісцкай лініі развіцця культуры. Амерыканская антрапалагічная школа. Культурна-гістарычная школа. Гульнявая мадэль культуры. Структуралісцкая версія.

Тэма 17. Марфалогія культуры

Культура як адбітак структуры яе суб'екта. Структурныя ўзроўні суб'екта культуры: біялагічны, сацыяльны. Унутрана асобны від культуры. Знешнепрадметны від культуры. Формы культуры: духоўная, матэрыяльная. Мастацкая культура як сярэдзінны пласт культуры. Напрамкі даследавання культурных форм (генетычны, мікрадынамічны, гістарычны, структурна-функцыянальны).

Узроўні культуры. Звычайны ўзровень і яго элементы (ідэі, мараль, звычаі, нормы паводзін і інш.). Кампаненты спецыялізаванага ўзроўню: кумулятыўны (гаспадарчая, палітычная, прававая, філасофская, рэлігійная, навукова-тэхнічная, мастацкая культура); трансляцыйны (адукацыя, СМІ, сацыяльныя інстытуты).

Тэма 18. Духоўная культура і яе сутнасць

Сутнасць духоўнасці. Разнастайнасць духоўнага жыцця чалавека. Духоўна-сімвалічны характар культуры. Вызначэнне паняцця «духоўная культура». Асноўныя элементы духоўнай культуры. Нарматыўная сістэма і каштоўнасці культуры. Міфалогія, рэлігія, мастацтва, навука (філасофія) як асноўныя формы духоўнай культуры. Прыярытэты духоўнай культуры. Функцыі духоўнай культуры: інфармацыйная, ментальная, знакава-сімвалічная, эстэтычная і інш.

Тэма 19. Матэрыяльная культура: крытэрыі і змест

Матэрыяльная культура і «другая прырода». Крытэрыі і прыметы матэрыяльнай культуры. Артэфакт як вынік матэрыяльна-вытворчай дзейнасці чалавека. Характарыстыка матэрыяльнай формы і ідэйнага зместу артэфакта. Артэфакт і культурныя дасягненні. Значнасць артэфактаў. Асноўныя падыходы да даследавання артэфактаў.

Структура матэрыяльнай культуры (культура працы і матэрыяльнай вытворчасці, культура быту, культура топасу, культура адносін да свайго цела, фізічная культура). Катэгорыі матэрыяльнай культуры: пароды жывёл, гатункі раслін, культура глебы, будынкі і збудаванні,

шляхі зносін і транспартныя сродкі, інструменты, прыстасаванні, абсталяванне, сувязь і сродкі сувязі, тэхналогія.

Фундаментальныя структурныя пераўтварэнні відаў матэрыяльнай культуры ў XX – пачатку XXI ст.

Тэма 20. Функцыі культуры

Поліфункцыянальнасць культуры. Класіфікацыя функцый. Вызначэнне зместу паняцця «функцыя». Тэорыя функцый у працах Э. Касірэра. Дыялектыка функцыянальнасці і дысфункцыянальнасці. Функцыя вытворчасці новых норм, каштоўнасцей, значэнняў і ведаў. Адаптыўная функцыя. Камунікатыўная функцыя. Канцэпцыя Х. М. Маклюэна аб ролі камунікатыўных тэхналогій у гісторыі культуры. Тыпы камунікацыі: традыцыйная, функцыянальна-ролевая, масавая. Гульнявая функцыя культуры. Разуменне гульні ў працах І. Канта, Ф. Шылера, Ё. Хейзінга. Асаблівасці гульні.

Ідэалагічная функцыя. Ідэалогія як кампанент свядомасці суб'ектаў культуры.

Інфармацыйная функцыя. Узроўні інфармацыйных патрэбнасцей суб'ектаў культуры: біялагічны, сацыяльны. Віды інфармацыі. Станаўленне інфармацыйнага грамадства.

Сацыялізуемая функцыя культуры. Нормы і значэнні як сродкі сацыялізацыі індывіда. Статуснае засваенне культуры ва ўмовах масавай вытворчасці.

Інтэгратыўная функцыя. Распрацоўка тэорыі інтэграцыі прадстаўнікамі функцыянальнай антрапалогіі (Б. К. Маліноўскі, А. Р. Рэдкліф-Браўн і інш.). Супярэчлівы характар інтэгратыўнай функцыі культуры.

Кампенсатарная функцыя. Формы духоўнай і псіхалагічнай разрадкі і адпачынку ад праблем тэхнагеннага свету.

Тэма 21. Культура сацыяльных супольнасцей

Характэрныя рысы элітарнай і народнай культуры.

Эліта як вышэйшы слой сацыяльнай структуры грамадства. Ідэя элітарнасці культуры ў працах М. А. Бярдзьева. Агульныя рысы, асаблівыя якасці і каштоўнасна-псіхалагічныя ўстаноўкі эліты. Нефармальнае ўлада эліты.

Характэрныя рысы элітарнай культуры. Карпаратыўны характар элітарнай культуры. Духоўны арыстакратызм. Эстэтычная свабода. Глыбіня зместу і арыгінальнасць. Вытанчанасць формы. Наватарства. Індывідуальны пачатак і камерцыйная незалежнасць.

Народная культура як гістарычная аснова прафесійнай культуры. Роля народнай культуры ў ідэнтыфікацыі і самазахаванні этнасу. Этнас як суб'ект народнай культуры. Індывідуальныя, групавыя, масавыя элементы народнай культуры. Функцыі народнай культуры: эстэтычная, выхаваўчая, утылітарна-практычная, абрадавая і інш.

Ананімны, калектыўны, непрафесійны характар народнай культуры. Віды і формы народнай культуры. Творчыя стасункі і ўзаемадачынненні народнай і элітарнай культур.

Тэма 22. Спецыфіка масавай культуры

Ірацыянальнасць масавых рухаў і масавай свядомасці.

Уплыў НТР, урбанізацыі, разбурэння лакальных супольнасцей і сацыяльных меж на фарміраванне масавай культуры. Масавая культура як прадукт постіндустрыяльнага тыпу тэхналагічнага развіцця. Месца сучасных сродкаў камунікацыі і павышэння ўзроўню адукаванасці мас у дынаміцы масавай культуры. Дэмакратызацыя грамадства як каталізатар масавай культуры. Наркатычны характар масавай культуры. Прымітывізацыя чалавечых адносін, прыярытэт у маскульце грошай, поспеху, прапаганда канфармізму, жорсткасці, насілля, сексу. Натуралізм як рыса масавай культуры. Сэнсавы дыяпазон масавай культуры. Асноўныя жанры масавай культуры.

Тэма 23. Субкультура і контркультура, іх суадносіны

Паняцце «субкультура» і яе сутнасць. Асноўныя рысы субкультуры і фактары іх фарміравання. Тыпалогія субкультур. Сацыяльныя функцыі субкультуры. Прычыны актуалізацыі субкультурных утварэнняў у трансфармаваным беларускім грамадстве. Субкультурны выбух сучаснасці (А. Тофлер). Субкультуры моладзі XX – пачатку XXI ст. (хіпі, бітнікі, панкі, готы, скінхеды, хакеры, рокеры, тынэйджары, байкеры і інш.).

Паняцце «контркультура». Месца і роля контркультуры ў гістарычнай дынаміцы. Важнейшыя характарыстыкі контркультуры. Спецыфіка ўзаемасувязі культуры, субкультуры і контркультуры ў гісторыі.

Тэма 24. Тыпалогія культуры

Паняцці «тып культуры», «тыпалогія». Праблема тыпалогіі ў фундаментальнай культуралогіі. Дж. Віко аб перыядах культурна-гістарычнага працэсу. Фармацыйная класіфікацыя культуры К. Маркса. Мужчынскі і жаночы тыпы культур (М. Бярдзяеў, Г. Зімель). Культура

віны і сораму (Р. Бенедыкт). Арганічныя тыпалогіі культуры: апалонаўская і дыянісійская (Ф. Ніцшэ). К. Леві-Строс пра гарачыя і халодныя культуры. Семіятычная тыпалогія: дапісьмовая, пісьмовая, друкаваная і электронная культуры (М. Маклюэн). Спецыфіка постфігуратыўнай, кофігуратыўнай і прэфігуратыўнай культур (М. Мід). «Драўляная» культура і культура «рызома» (Ж. Дэлэз і Ф. Гватары). Традыцыяналісцкі і тэхнагенны тыпы культур (В. Сцёпін).

Крытэрыі класіфікацыі культур: прасторава-геаграфічны, сацыяльны, фармацыйны, храналагічна-часавы, этнаграфічны і інш.

Прынцыпы тыпалагізацыі культур: рэгіянальна-тэрытарыяльны, дэаграфічны, канцэптואльны, культурна-гістарычны, рэлігійны, этнанацыянальны, цывілізацыйны і інш.

Канкрэтна-гістарычныя тыпы культуры: прыродна-сімвалічны, рацыянальна-нарматыўны, антрапалагічны, пратэстанцка-рэфармісцкі, крытыка-асветніцкі, рамантычна-ўтапічны, індывідуальна-прагматычны, дэмакратычна-тэхнаронны, таталітарна-бюракратычны і інш.

Тэма 25. Важнейшыя тыпалагічныя мадэлі культуры

Адзінства ўнутранага, псіхалагічнага ладу калектыўнай душы народа – аснова тыпалагічнай мадэлі О. Шпенглера («Заняпад Еўропы»). Прасімвал культуры. Тыпы культуры паводле О. Шпенглера.

Класіфікацыя культур М. Данілеўскім («Расія і Еўропа»). Дзейнасная прырода культуры. Віды культурнай дзейнасці: рэлігійная, палітычная, уласна культурная, маральна-эканамічная. М. Данілеўскі аб жыццёвым цыкле культурна-гістарычных тыпаў: этнаграфічны, дзяржаўна-палітычны, цывілізацыйны, натуральнага канца. Славянскі культурна-гістарычны тып культуры і яго патэнцыял.

Культурна-гістарычная канцэпцыя К. Ясперса («Сэнс і прызначэнне гісторыі»). Сутнасць паняцця «восевы час». Праметэўскі тып культуры. Гуманістычная культура «восевага часу».

Канцэпцыя цыклічнага развіцця культуры П. А. Сарокіна («Сацыяльная і культурная дынаміка»). Каштоўнасць як крытэрыі тыпалагізацыі. Ідэацыйны, сенсітыўны і ідэалістычны тыпы культуры.

Тэма 26. Дынаміка культуры

Паняцце культурнай дынамікі і яе асноўныя вытокі. Канцэпцыі дынамікі культуры. Флуктацыя культуры (П. А. Сарокін «Сацыяльная і культурная дынаміка»). Тэорыя адаптацыі Т. Парсанса. Лінейна-паступальныя, хвалепадобныя, цыклічныя, інверсійныя, выбуховыя змяненні (Ю. М. Лотман «Культура і выбух»). Крыніцы дынамікі

культуры: традыцыі; інавацыі; дыфузія; запазычанні; сінтэз як узаемадзейне і спалучэнне разнародных культурных элементаў. Традыцыя як крыніца культурнай дынамікі. Культурныя інавацыі і шляхі іх узнікнення. Этапы ўкаранення інавацыі ў культуры: адбор, мадыфікацыя, інтэграцыя. Узаемадзейне культур, традыцый і навацый. Запазычанні як від культурнай дынамікі. Культурная дыфузія і яе напрамкі. Тэорыя дыфузіянізму (Ф. Ратцэль, Л. Фрабеніус, Ф. Грэбнер, К. Уіслер). Гарызантальны і вертыкальны напрамкі дыфузіі. Культурная дынаміка ва ўмовах сучаснай глабалізацыі.

Тэма 27. Прырода і культура

Узроўні і сферы праяўлення суадносін прырода–культура. Асаблівасці спалучэння прыроды і культуры. Гістарычныя этапы і формы апазіцыі «прырода–культура». Першабытны этап. Нараджэнне цывілізацыі. Фарміраванне гарманічных адносін «натуры» і «культуры» як трэці гістарычны этап.

Інтэрпрэтацыя прыроднага і культурнага ў культурфіласофскай думцы. Погляды беларускіх мысліцеляў на суадносіны прыроды і культуры. Маральная філасофія Л. Залускага. Беларуская школа фізіякратаў (Г. Страйноўскі, Я. Храптовіч, Т. Млоцкі, А. Тызенгаўз і інш.). Роля прыроды ў станаўленні і развіцці культуры. Прыродныя сімвалы ў культуры. Ідэя пазнання прыроды і культуры (Ч. Дарвін, Э. Тайлар, Л. Морган, Л. Уайт і інш.). Тэорыя каэвалюцыі чалавека, грамадства і прыроды М. Маісеева. Экалагічныя праблемы сучаснай цывілізацыі (недахоп прыродных рэсурсаў, скарачэнне біялагічнай разнастайнасці, забруджванне паветра, планетарнае пацяпленне і інш.) і шляхі іх вырашэння. Узнікненне экалогіі як навукі.

Тэма 28. Асоба ў прасторы культуры

Канцэпцыі чалавека ў гісторыі заходнееўрапейскай антрапалогіі: касмацэнтрычная, тэацэнтрычная, антрапацэнтрычная, логацэнтрычная, рацыяналістычная, сацыяцэнтрычная, антрапалагічная. Асоба як этычная істота.

Спосабы і формы засваення культуры асобай. Творчасць як асноўны тып асобнай дзейнасці. Паняцце інтэрыярызацыі.

Этапы дынамікі ўваходжання чалавека ў культуру: хамінізацыя, інкультурацыя, акультурацыя. Хамінізацыя індывіда як этап інтэрыярызацыі. Інкультурацыя і яе механізмы. М. Мід, Д. Мацумота, М. Херсковіц аб сутнасці інкультурацыі. Спосабы перадачы культурнай інфармацыі: вертыкальная, гарызантальная і непрамая трансмісія.

Агенты і інстытуты інкультурацыі. Псіхалагічныя механізмы інкультурацыі: імітацыя, ідэнтыфікацыя, пачуццё сорама і пачуццё віны. Акультурацыя і яе стратэгіі: асіміляцыя, інтэграцыя, маргіналізацыя, сепарацыя.

Тэма 29. Культура і цывілізацыя

Паняцце цывілізацыі. Асноўныя прыметы цывілізацыі. Тэорыі цывілізацыі ў даследаваннях XVIII–XX стст. Асаблівасці інтэрпрэтацыі цывілізацыі ў працах І. Канта, Ф. Ніцшэ, М. Бярдыяева, М. Хайдэгера, К. Ясперса. Суадносіны культуры і цывілізацыі ў разуменні О. Шпенглера, А. Вебера, А. Тойнбі. Канцэпцыі цыклічнага развіцця цывілізацый (М. Данілеўскі, О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сарокін).

Тыпы цывілізацый і іх крытэрыі. Архаічная цывілізацыя. Усходні і заходні тыпы цывілізацыі, іх характэрныя рысы. Тэхнагенная цывілізацыя і яе асаблівасці. Два тыпы грамадства – індустрыяльнае і постіндустрыяльнае, інфармацыйнае. Фарміраванне глабальнай цывілізацыі, негатыўныя і пазітыўныя наступствы.

Канцэпцыі сутыкнення цывілізацый С. Хантынгтана, трэцяй хвалі Э. Тофлера, канца гісторыі Ф. Фукуямы.

Раздзел III. Культурна-гістарычныя тыпы цывілізацый: фальклор і сучаснасць

Тэма 30. «Культурна-гістарычныя тыпы цывілізацый: фальклор і сучаснасць»: прадмет і праблемнае поле

Шматграннасць паняцця «цывілізацыя». Культурная спадчына як аснова цывілізацыі. Роля рэлігіі ў цывілізацыйнай будове грамадства. Цывілізацыя і дзяржава. Цэнтр і перыферыя цывілізацыі.

Тэма 31. Метадалогія і метады параўнальнага вывучэння цывілізацый

Развіццё поглядаў на цывілізацыю ў гісторыі гуманітарных ведаў. Асноўныя метадалагічныя падыходы сучаснай навукі да вывучэння цывілізацый. Комплексны матэрыялістычны падыход да вывучэння цывілізацый. Культурна-гістарычная школа цывілізацыйных даследаванняў. Цывілістыка Усходу.

Тэма 32. Тыпалогія цывілізацый

Культура і цывілізацыя. Шматполюснасць сучаснай сусветнай цывілізацыі. Крытэрыі тыпалагізацыі цывілізацый. Прыродны тып цывілізацыі і яго духоўная сістэма. Цывілізацыйная будова грамадства. Цывілізацыя і рэлігія. Цывілізацыя і дзяржава. Цэнтр і перыферыя цывілізацыі. Агульныя крытэрыі дыхатомнага супастаўлення сацыякультурных асноў Усходу і Захаду. Дынаміка цывілізацый.

Тэма 33. Цывілізацыя Усходу:

агульная характарыстыка. Япона-сінтаісцкі тып цывілізацыі

Агульная характарыстыка цывілізацыі Усходу. Япона-сінтаісцкі тып цывілізацыі. Гаспадарчая адаптацыя да асяродку пражывання. Культурная аднароднасць, лад жыцця і ментальнасць японцаў. Японская культура і мацерыковая цывілізацыя. Інтэнсіўныя фактары развіцця і мадэрнізацыя пасляваеннай Японіі.

Тэма 34. Кітайска-канфуцыянскі тып цывілізацыі

Кітайска-канфуцыянскі тып цывілізацыі: асноўныя этапы развіцця. Сімбіёз канфуцыянства, даасізму і будызму ў кітайскай культуры. Гісторыя станаўлення і тыпалагічныя асаблівасці палітычнай культуры Старажытнага і імперскага Кітая. Міфалагічныя ўяўленні, пісьмовая культура і мастацкая славанасць. Цывілізатарская роля і сучасны вопыт мадэрнізацыі Кітая.

Тэма 35. Індыйскі тып цывілізацыі

Індыйская цывілізацыя: вытокі, структура і дынаміка. Індаарыйская культура. Зараджэнне індуізму і фарміраванне каставай сістэмы. Індабудыйскія культурныя традыцыі. Спецыфіка фальклорнай традыцыі і мастацкай культуры. Тэксты індыйскай культуры: Веды, Упанішада, эпічныя паэмы «Махабхарата» і «Рамаяна», літаратура будыйскага Канона, Пураны. Роля рытуалу ў перадачы культурнай спадчыны. Сінкрэтызм і ўзаемаабумоўленасць духоўных, сацыяльных і мастацкіх элементаў у культуры Індыі. Нацыяналізм і рэлігійны сепаратызм у сучаснай Індыі.

Тэма 36. Араба-ісламскі тып цывілізацыі

Станаўленне і асаблівасці ісламскай цывілізацыі. Іслам як татальная сістэма рэгуляцыі грамадскага жыцця. Тэакратычная канцэпцыя палітычнай культуры. Прынцыпы інтэграцыі і роля права ў ісламскім грамадстве. Сацыяльна-этычныя прынцыпы і нормы шарыяту. Спецыфіка фальклорнай традыцыі і мастацкай культуры. Суадносіны прынцыпаў адзінства і шматстайнасці ў сучаснай ісламскай цывілізацыі.

Тэма 37. Цывілізацыя Захаду: сутнасць і этапы фарміравання

Унёсак антычнай культуры ў фарміраванне еўрапейскай цывілізацыі. Міфалогія старажытнагрэчаскай і старажытнарымскай культуры. Цывілізацыйныя асновы культуры заходнееўрапейскага Сярэднявекі. Заходнееўрапейскае Адраджэнне: сутнасныя характарыстыкі, унёсак у фарміраванне цывілізацыі Захаду. Паўночнае Адраджэнне. Цывілізацыйныя асаблівасці і культурна-гістарычнае значэнне Рэфармацыі. Заходнееўрапейская культура Новага часу.

Тэма 38. Сучасная культура краін і народаў Захаду

Асноўныя тэндэнцыі сацыякультурнага развіцця цывілізацыі Захаду ў XX ст. Індустрыяльная тэхнагенная цывілізацыя і постіндустрыяльнае грамадства. Феномен масавай культуры. Цывілізацыйныя характарыстыкі і асноўныя тэндэнцыі развіцця краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы ў пачатку XXI ст. Еўрапейская інтэграцыя: сучасны стан і перспектывы. Напрамкі супрацоўніцтва Рэспублікі Беларусь з краінамі Еўрапейскага саюза. Інфармацыйнае грамадства і постмадэрнізм. Паўночнаамерыканскі цывілізацыйны тып.

**Тэма 39. Культура ўсходнеславянскіх народаў:
сацыяльна-гістарычныя і духоўныя дэтэрмінанты**

Сутнасць і этапы фарміравання славяна-праваслаўнай цывілізацыі. Роля візантыйскай спадчыны ў фарміраванні культуры старажытна-руускай народнасці. Фальклор усходнеславянскіх народаў. Цывілізацыйныя прыярытэты Вялікага Княства Літоўскага і дапятроўскай Русі. Сацыякультурная дынаміка цывілізацыйнага развіцця ўсходніх славян у Расійскай імперыі і СССР. Ідэя «еўразійства»: станаўленне, формы і спосабы рэалізацыі. Распад СССР і яго цывілізацыйныя наступствы. Усходнеславянскія краіны ў новай сістэме геапалітычных адносін канца XX – пачатку XXI ст.

**Тэма 40. Сацыякультурная сітуацыя на постсавецкай прасторы.
Цывілізацыйныя прыярытэты Беларусі**

Дынаміка і геапалітычныя інтарэсы постсавецкіх дзяржаў. Інтэграцыя на постсавецкай прасторы: сучасны стан і перспектывы. Дагавор Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі аб стварэнні Саюзнай дзяржавы. Цывілізацыйныя аспекты беларускай дзяржаўнасці. Устойлівае развіццё Рэспублікі Беларусь ва ўмовах узаемадзеяння цывілізацый Усходу і Захаду. Ажыццяўленне прынцыпу шматвектарнасці знешняй палітыкі.

**Тэма 41. Узаемадзеянне цывілізацый
у кантэксце мадэрнізацыйных працэсаў**

Сацыякультурная дынаміка цывілізацый. Культурныя запазычанні ва ўзаемадзеянні цывілізацый. Сутнасць мадэрнізацыйных працэсаў. Гісторыка-культурны вопыт мадэрнізацый. Мадэрнізацыя і вестэрнізацыя. Асноватворныя прынцыпы міжцывілізацыйнага дыялогу як умова ўстойлівага развіцця. Канцэпцыя сімбіёзу, канфлікту і сінтэзу культур Захаду і Усходу.

**Тэма 42. Сучасная сусветная цывілізацыя:
каштоўнасныя і сутнасныя характарыстыкі**

Адзінства і супрацьлегласць сучаснай сусветнай цывілізацыі. Глобалізацыя і яе цывілізацыйныя наступствы. Глобальныя пагрозы сацыякультурнаму прагрэсу. С. Ф. Хантынгтан пра новы «сусветны парадак» і «сутыкненне цывілізацый». Футуралогія пра глабальнае мадэляванне планетарнай культуры XXI ст.

Раздел IV. Сучасная замежная культуралогія

Тэма 43. Праблема культуры на мяжы XIX–XX стст.

Сучасная замежная культуралогія: канцэпцыі, праблемныя напрамкі, метадалагічныя падыходы. Сучасная замежная культуралогія як навуковая і вучэбная дысцыпліна; яе прадмет і роля ў сістэме навук аб культуры. Асноўныя праблемы заходняй культуры і крызіс каштоўнасцей. Культуралогія як знаходжанне шляхоў выхаду з крызісу еўрапейскай самасвядомасці. Сучасныя падыходы да даследавання культуры. Тэндэнцыі развіцця замежнай культуралогіі ў XX – пачатку XXI ст. Месца дысцыпліны ў гуманітарных ведах на мяжы стагоддзяў. Прыкладны (прагнастычны) аспект даследаванняў замежных культуралагаў.

А. Шапенгаўэр «Свет як воля і ўяўленне». Адмаўленне ідэі разумнага светапарадку. Воля да жыцця – моц, якая рухае светабудову. Хрысціянства і культура. «Філасофія жыцця» і культуралагічная канцэпцыя Ф. Ніцшэ. «Воля да ўлады». Антрапалогія Ф. Ніцшэ. Канцэпцыі «вечнага вяртання» і «звышчалавека», іх сувязь. Крызіс культуры і роля хрысціянства ў ім. «Пераацэнка каштоўнасцей» як шлях да стварэння новай культуры. «Дыянісійскае» і «апалонаўскае» – першасныя асновы ў культуры. С. К’еркегор «Страх і трапятанне». Абсурд як шлях да ісціны і творчасці. Вера як сэнс культуры. Уплыў К’еркегора на экзистэнцыялізм.

Тэма 44. Папярэднікі сучаснай замежнай культуралогіі ў галіне метадалогіі

Гуманітарныя веда і пошук метадалогіі. «Філасофія каштоўнасцей» В. Віндэльбанда. «Навукі аб прыродзе» і «навукі аб культуры»: розніца мэт і метадаў. В. Дзільтэй: гуманітарныя веда як сфера «навук пра дух». Увядзенне катэгорыі «жыццё» ў культурфіласофскую рэфлексію. «Разуменне» як падыход да даследавання культуры. Разуменне і інтэрпрэтацыя. «Сацыялогія разумення» М. Вебера. Сэнс як катэгорыя культуры. Тыпы сэнсаўтваральнага дзеяння ў культурах. Метад «ідэальнага тыпу». «Пратэстанцкая этыка і дух капіталізму».

Тэма 45. Псіхалагічныя канцэпцыі сучаснай замежнай культуралогіі. Сучасныя інтэрпрэтацыі твораў

3. Фрэйда і К.-Г. Юнга. Неафрэйдызм Э. Фрома, К. Хорні і інш.

Гуманістычная і экзістэнцыяльная думка ў псіхалогіі

Псіхааналітычныя канцэпцыі культуры: свядомая і несвядомая матывацыя паводзін чалавека і соцыуму. Уплыў ідэй Фрэйда і Юнга на культуралогію ХХ ст.

Неафрэйдызм. Культуралагічная канцэпцыя Э. Фрома. Разрыў чалавека з прыродай і набыццё культурнай ідэнтычнасці. Модусы асобы – «мець» і «быць». Рысы культуры індустрыяльнага грамадства. «Хворае» і «здорае» грамадства. К. Хорні: культура як фактар неўрозаў. Тыпы ўнутраных канфліктаў заходняй цывілізацыі. «Пазітыўны» псіхааналіз А. Х. Маслоу. Паняцце самаактуалізацыі. Прагрэсіўныя і рэгрэсіўныя каштоўнасныя арыентацыі. Пікавае перажыванне і творчасць. «Логатэрапія» В. Э. Франкла. Сэнс – універсальная матывацыя асобы. Тыпы культурных каштоўнасцей.

Тэма 46. Экзістэнцыяльныя канцэпцыі культуры.

Рэлігійны экзістэнцыялізм. Атэістычны экзістэнцыялізм

Ж.-П. Сартра і А. Камю.

Экзістэнцыяльная анталогія М. Хайдэгера

Жыццё як цэнтральнае паняцце экзістэнцыяльнай рэфлексіі. Асноўныя экзістэнцыяліі: быццё, свабода, трывога, нішто і інш. Тыпы экзістэнцыяльнай культуралогіі – рэлігійны і атэістычны: рознае і супольнае ў іх.

Рэлігійны экзістэнцыялізм. «Інтэгральны гуманізм» Ж. Марытэна: сумяшчэнне антрапацэнтрызму, хрысціянства і сацыялізму. «Трагічная мудрасць» Г. А. Марсэля. Абяцанне як аснова культурнага дзеяння. Экзістэнцыяльная камунікацыя К. Т. Ясперса. Узроўні чалавечага быцця. Этапы гісторыі і канцэпцыя «восевага часу». Планетарная камунікацыя і сусветная культура.

Экзістэнцыялізм М. Хайдэгера. «Быццё-ў-магчымасці» і праблема мастацтва. Катэгорыі «зручнага» і «клопату». «Dasein» (тут-быццё) і «Man». «Услухоўванне ў голас быцця» як культурная функцыя чалавека. «Мова ёсць дом быцця».

Атэістычны экзістэнцыялізм. Ж.-П. Сартр: канцэпцыя аўтарства. Свабода выбару і адказнасць чалавека. «Экзістэнцыялізм – гэта гуманізм». «Быццё пад позіркам Іншага». Пагранічная сітуацыя. А. Камю: «абсурд» і выбар асабістай пазіцыі. «Абсурдны бунт». Гісторыка-культурныя формы бунту.

Тэма 47. Персаналісцкія і дыялагічныя канцэпцыі культуры

Персаналісцкая канцэпцыя культуры Х. Артэгі-і-Гасета («Паўстанне мас», «Дэгуманізацыя мастацтва»). Перспектывізм, рацыявіталізм, «новая эстэтыка». «Чалавек-маса» ў XX ст. Крытыка масавай культуры. «Новае мастацтва».

Дыялагічная культурфіласофія М. Бубера («Я і Ты», «Дыялог»). Культурныя ўстанаўленні «Я–Ты», «Я–Яно». Дыялог як эмпатычныя адносіны. Дыялог з людзьмі і з Богам – межы перакрыжаванняў. Канцэпцыя аўтэнтчных стасункаў паміж асобамі і культурамі Э. Левінаса. Дыялог як сродак стварэння культурных сэнсаў. Каштоўнасць Іншага. Прынцып «асіметрыі дыялагічнай прасторы».

Тэма 48. Сімвалічны і інтуітыўны характар асобы і культуры. Антрапалагічныя канцэпцыі генезісу культуры і чалавека (культурна-філасофскі падыход)

Інтуітывізм А. Бергсана. Інтэлект і інтуіцыя ў культуры. Культура і творчая эвалюцыя. «Дзве крыніцы маралі і рэлігіі»: «закрытыя» і «адкрытыя» мараль і рэлігія.

Сімвалічная канцэпцыя Э. Касірэра. «Філасофія сімвалічных форм»: мова, міф, рэлігія і навука як формы пазнання. Функцыя сімвалізацыі як аснова культуры. Чалавек як *animal symbolicum* (істота сімвалічная). Сімвал і міф. Сучасныя віды міфаў.

Антрапалагічныя канцэпцыі М. Шэлера і А. Гелена. М. Шэлер «Стан чалавека ў Космасае». Чалавек і жывёла: межы адрознення. «Светаўспрыманне» – якасць асобы. Формы самабыцця прыроды і культуры. А. Гелен («Аб сістэматыцы антрапалогіі»): чалавек – істота, якая вызначаецца недахопамі. Гісторыя, культура і інстытуцыі як сродкі чалавечай адаптацыі. Функцыі мовы ў культуры.

Тэма 49. Школа «Культура і Асоба».

Структурная антрапалогія К. Леві-Строса.

Культурна-гістарычная псіхалогія М. Коўла.

Інтэрпрэтатыўная антрапалогія К. Гірца

Амерыканская антрапалагічная школа «Культура і Асоба». Тэзіс культурнага рэлятывізму Ф. Бааса. Канцэпцыі «асноўнай асобаснай структуры» і «мадальнай асобы». Паняцце «культура» (А. Л. Кробер, К. Клакхан). К. Клакхан: амерыканская і сусветная культуры вачамі антраполага. Р. Бенедыкт: «этас» і «патэрны» культуры. Метад *at a distance*: «Хрызантэма і меч». М. Мід: сацыялізацыя дзяцей, сацыяльныя

ролі, сям'я і шлюб («Сталенне на Самоа»). Тыпалогія культур М. Мід. Параўнальны аналіз нацыянальных характараў.

Структурная антрапалогія К. Леві-Строса. Праблема станаўлення грамадства і фарміравання мыслення. Пошукі логікі функцыянавання нерэфлектыўных пластоў псіхікі ў культурах. Рэінтэграцыя культуры ў прыроду. Канцэпты структурнай антрапалогіі: структура, мова, бессвядомае. Метад бінарных апазіцый. Культуры «халодныя» і «гарачыя». Даследаванне міфаў.

Культурна-гістарычная псіхалагічная антрапалогія М. Коўла. Культура як сукупнасць артэфактаў. Матэрыяльнае і сімвалічнае ў артэфакце. Культурныя схемы і сцэнарыі. К. Гірц: інтэрпрэтацыйны падыход да культурных з'яў. Семіятычны характар культуры. Сэнсаўтваральная функцыя культуры.

Тэма 50. Семіятычныя і герменеўтычныя канцэпцыі культуры.

Школа аналаў: гісторыя і культура

Семіётыка культуры як навука аб знакавым характары культуры. Міф, рытуал, мастацтва як мовы культуры. Семіётыка і структуралізм. Р. Барт аб мэтах семіятычнага даследавання. «Смерць аўтара» і галоўная роля тэксту. «Гіпотэза лінгвістычнай адноснасці» Э. Сэпіра і Б. Л. Уорфа. Пабудова культуры, адпавядаючай пэўнай мадэлі мовы. Моўныя патэрны як стэрэатыпы культуры. Герменеўтыка і «разуменне» культуры. Культура як тэкст. Г. Г. Гадамер «Ісціна і метады». Разуменне і інтэрпрэтацыя. Дыялагічнасць тэксту і раўнапраўе інтэрпрэтацый. «Герменеўтычнае кола». Фенаменалагічная герменеўтыка П. Рыкёра. Рэгрэсіўна-прагрэсіўны метады. Моўны характар чалавека як суб'екта культуры.

Школа аналаў: гісторыя і культура. Паняцце татальнай гісторыі. Свядомае і бессвядомае ў гісторыі культуры. Ментальнасць і карціна свету. Сацыякультурныя сродкі пераёмнасці ментальных уяўленняў. Культуралагічны характар гісторыі ментальнасцей. Асноўныя напрамкі гісторыі ментальнасцей.

Тэма 51. Асноўныя парадыгмальныя ўстаноўкі постмадэрнізму

Постмадэрнізм як феномен культуры XX ст. Вытокі постмадэрнізму, яго асноўныя версіі. Структуралізм і постструктуралізм; мадэрнізм і постмадэрнізм. Прынцыпы постмадэрнізму (адмаўленне ад «заканадаўчага розуму» і «логацэнтрызму», «смерць аўтара», панаванне тэксту, разбурэнне структуры знака, цытатнасць, інтэрпрэтацыя і

плюралізм і інш. Асноўныя канцэпты постмадэрнізму: дыскурс, эпістэма, дэканструкцыя, рызома, сімулякр і інш.

Тэарэтыкі постмадэрнізму аб культуры. М. Фуко. Дыскурс і эпістэма; бессвядомы характар эпістэмы. Культурныя эпохі і іх эпістэмы. Моўнае мысленне і ўладарныя стратэгіі. Праблематычнасць чалавека. Ж. Дэрыда: свет як тэкст. Дэканструкцыя. Кантэкст і «след». Ж. Бадрыяр пра сімулякры. Сімулятыўнасць у культуры. Ж. Дэлёз і Ф. Гватары («Рызома»). Прынцыпы рызома.

**Тэма 52. Праблемы культурнай прагностыкі
ў культуралогіі ХХ – пачатку ХХІ ст.**

Мадэляванне альтэрнатыў культуры будучыні

Футуралогія як навука прагназавання будучыні чалавецтва і культуры. Стратэгіі футуралогіі: алармісцкая і прагрэсісцкая.

Э. Тофлер («Футурашок»). Параметры сучаснасці. Паняцце футурашоку. Свабода выбару як крыніца нестабільнасці. Магчымыя змены культуры будучыні. Стратэгіі выхавання чалавека, здольнага да прыняцця змен. Ф. Фукуяма («Канец гісторыі і апошні чалавек»). Распаўсюджанне ідэалаў Захаду. Дэградацыя самазадаволеннага чалавека. С. Хантынгтан («Сутыкненне цывілізацый»). Цывілізацыйны падыход да будучыні. Роля рэлігійных каштоўнасцей у цывілізацыях. «Цывілізацыйная ідэнтычнасць» і роля мяжы. Нацыярэнесанс. Эрозія культуры. Шляхі да талерантнасці. У. Бек аб «грамадствах рызыкі».

**Тэма 53. Напрамкі сучаснай замежнай культуралогіі:
тэндэнцыі, перспектывы, вынікі**

Сучасная замежная культуралогія: разнастайнасць, полістылізм, інтэрпрэтатыўнасць. Стварэнне культуралагічных мадэлей будучыні: выпрацоўка шляхоў быцця асобы і грамадства ў сучасным свеце. Міждысцыплінарны характар сучаснай культуралогіі, экзістэнцыяльна-антрапалагічная скіраванасць. Стратэгіі «разумення» народаў і культур. Персаналізм і культура асобы. Cultural studies і сучасныя напрамкі культуралогіі. Замежная культуралогія аб шляхах і механізмах пераадолення крызісу культуры і стварэння «новага гуманізму».

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. *Абдзіраловіч, І.* Адвечным шляхам: дасьледзіны беларускага сьветагляду / І. Абдзіраловіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993. – 44 с.
2. *Библер, В. С.* Культура. Диалог культур / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 33–38.
3. *Гуревич, П. С.* Культурология / П. С. Гуревич. – М. : Знание, 1994. – 288 с.
4. *Игнатович, П. Г.* Этнические основания культуры / П. Г. Игнатович, Ю. В. Чернявская. – Минск : Технопринт, 2001. – 100 с.
5. *Иконникова, С. Н.* История культурологии. Идеи и судьбы / С. Н. Иконникова. – СПб. : С.-Петербург. гос. акад. культуры, 1996. – 264 с.
6. *Кармин, А. С.* Культурология / А. С. Кармин. – СПб. : Питер, 2001. – 464 с.
7. *Маркарян, Э. С.* Теория культуры и современная наука / Э. С. Маркарян. – М. : Мысль, 1983. – 284 с.
8. *Мартынов, В. Ф.* Культурология. Теория культуры : учеб. пособие / В. Ф. Мартынов. – Минск : АСАР, 2008. – 848 с.
9. *Смолік, А. І.* Культуралогія: тэорыя культуры : вучэб. дапам. / А. І. Смолік, Л. К. Кухто. – Мінск : Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2008. – 281 с.
10. *Смолік, А. І.* Культуралогія: гісторыя культуры : вучэб. дапам. / А. І. Смолік, Л. К. Кухто, А. А. Цобкала. – Мінск : Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2009. – 311 с.
11. *Усовская, Э. А.* Постмодернизм в культуре XX в. / Э. А. Усовская. – Минск : БГУ, 2003. – 63 с.
12. *Флиер, А.* Культурология для культурологов / А. Флиер. – М. : Акад. проект, 2000. – 492 с.

Дадатковая

1. *Гуревич, А. Я.* Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства / А. Я. Гуревич. – М. : Искусство, 1990. – 396 с.
2. *Данилевский, Н. Г.* Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому / Н. Г. Данилевский. – М. : Книга, 1991. – 574 с.
3. *Каган, М. С.* Философская теория ценностей / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1997. – 205 с.

4. Камю, А. Бунтующий человек / А. Камю. – М. : Политиздат, 1990. – 415 с.
5. Лосев, А. Ф. Эстетика Возрождения / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1982. – 623 с.
6. Лыч, Л. Гісторыя культуры Беларусі / Л. Лыч, У. Навіцкі. – Мінск : Экаперспектыва, 1996. – 453 с.
7. Ортега-и-Гассет, Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет // Х. Ортега-и-Гассет. Избранные труды. – М. : Весь мир, 2000. – 704 с.
8. Почепцов, Г. Г. Теория коммуникаций / Г. Г. Почепцов. – М. : Релф-бук, 2001. – 656 с.
9. Сорокин, П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. – М. : Политиздат, 1992. – 544 с.
10. Тайлор, Э. Б. Первобытная культура / Э. Б. Тайлор. – М. : Наука, 1989. – 612 с.
11. Тойнби, А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби. – М. : Прогресс, 1991. – 640 с.
12. Тоффлер, Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2002. – 776 с.
13. Уайт, Л. Избранное: наука о культуре / Л. Уайт. – М. : РОССПЭН, 2004. – 960 с.
14. Фрейд, З. Психоаналитические этюды / З. Фрейд. – М. : АСТ, 2004. – 220 с.
15. Фромм, Э. Человек для себя. Иметь или быть? / Э. Фромм. – Минск : Коллегиум, 1997. – 253 с.
16. Хантингтон, С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : АСТ, 2003. – 603 с.
17. Хёйзинга, Й. Осень Средневековья / Й. Хёйзинга. – М. : Наука, 1988. – 544 с.
18. Юнг, К.-Г. Психология бессознательного / К.-Г. Юнг. – М. : Канон, 1994. – 320 с.
19. Ясперс, К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М. : Политиздат, 1991. – 528 с.

Рэкамендаваныя сродкі дыягностыкі

У якасці аднаго з элементаў, рэкамендуемага для выяўлення ўзроўню вучэбных дасягненняў студэнта, выкарыстоўваюцца крытэрыяльна-арыентаваныя тэсты. Яны ўяўляюць сабой сукупнасць тэставых заданняў закрытай формы з адным або некалькімі варыянтамі правільных адказаў; заданняў на ўстанаўленне адпаведнасці паміж элементамі двух мностваў з адным або некалькімі суадносінамі і роўнай або рознай колькасцю элементаў у мноствах; заданняў адкрытай формы з фармалізаваным адказам; заданняў на ўстанаўленне правільнай паслядоўнасці.

Для вымярэння ступені адпаведнасці вучэбных дасягненняў студэнта патрабаванням адукацыйнага стандарту таксама рэкамендуецца выкарыстоўваць праблемныя, творчыя задачы, якія прадугледжваюць эўрыстычную дзейнасць і нефармалізаваны адказ.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай работы студэнтаў

Самастойная праца накіравана на паглыбленне ведаў па дадзенай дысцыпліне і падахвочванне студэнтаў да матывацыйнай вучэбнай дзейнасці і ўсебаковага засваення навучальнага матэрыялу. Самастойная праца ўключае наступныя формы:

- падрыхтоўка да семінарскіх і практычных заняткаў;
- вывучэнне падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў з прапанаванага спіса і самастойны пошук крыніц;
- вывучэнне нарматыўна-прававых актаў і даведачнай літаратуры па тэмах дысцыпліны;
- самастойнае азнаямленне з міжнароднымі нарматыўна-прававымі актамі;
- напісанне тэматычных дакладаў, рэфератаў па праблемных тэмах;
- стварэнне наглядных электронных прэзентацый па вывучаемых тэмах;
- заняткі ў бібліяграфічным адзеле бібліятэкі па зборы матэрыялаў для дыскусій, дэбатаў, напісання эсэ і г. д.

Для ацэнкі якасці самастойнай работы студэнтаў ажыццяўляецца кантроль за яе выкананнем. Формы кантролю самастойнай працы: праверка індывідуальных заданняў і пісьмовых тэкстаў, кансультаванне студэнтаў па стварэнні мультымедычных прэзентацый і выбару матэрыялу для эсэ.